هو الکافی

چہاردہ مصرع

بحر طویل

من تصنیف فاضل کشمیر منشی بہوانی داس عرف کاچرو

بار دویم

سنہ ۱۸۹۹ء

در مطبع راوی بے نظیر لاہور بہ اہتمام

پنڈت ہرگوپال صاحب

منیجر

طبع شد

اخبار راوی لاہور

ہفتہ وار نہایت عمدہ اہتمام اور حسن انتظام سے چھپکر تمام امراء اعزاء ہندمین عموماً اور قریباً جملہ دیسی ریاستہائے ہند و پنجاب مین خصوصاً پانچ سال سے روز افزون ترقی اور نامور کے ساتھ تمام اشاعت پاتا ہی مضامین علمی۔ پولیٹکل۔ سوسیل دینی و سوانح عمریان وقتاً فوقتاً نقاد و نیز نامور اسخاص و تازہ بتازہ و معتبر خبرین اسمین درج ہوتی ہین۔ پنجاب کے تمام اخبارون مین ایک باوقعت آزاد اور پالسی کا اخبار ہے اور باعتبار قیمت سب سے قلیل القیمت و کثیر المنفعت ہے عوام سے للہ سالانہ پیشگی قیمت مقرر ہے ؎

مطبع راوی بینظیر لاہور۔ دایمنڈ راوی واقع

کشمیر عالی کدل مین ہر ایک طبع کی کتابین درسی۔ تاریخی۔ تفریحی۔ دینی۔ اور قوانین فروخت کے لئے موجود ہین جو صاحب چاہین دونون جگہ سے خرید سکتے ہین۔ گلدستہ کشمیر۔ (جو کشمیر کی تواریخ انگیزی طرز پر ہے) بقیمت ۴ ؎ اور ہیمال ناگ ارجن (کشمیری افسانہ منظوم) ۲ ؎ فی۔ ترجیع بند منشی بہوانیداس ۰ ؎ بحر طویل منشی بہوانیداس۔ فی ۱۰ ؎ کا غذ ڈمی ۲ ؎ دونون جگہ مل سکتے ہین۔

مطبع راوی بے نظیر لاہور

مین انگیریزی فارسی اردو شاستری لیتھوگرافک بڑی عمدگی و صحت سے

عجلت کے ساتھ چھپ سکتا ہے

جو صاحب چاہین اپنا کام
چھپنے کو بھیجدین

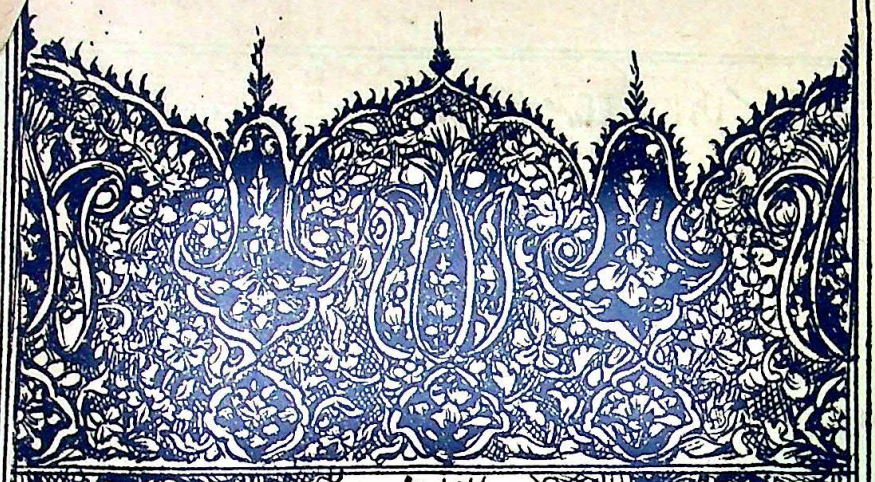

هوالفیاض

حمد ذاتے کہ بیک نکتہ کن کردِ بنا جملہ تراکیبِ سماوات و اراضی و ہمہ علوی و سفلی
و ہم افلاکی و خاکی اگر از جوہر و عرض است و راز عنصر و اجرام دگر ہر چہ بر و نست
ازین ہر مثل حواس و ہوس و عشق و عقول و نفس و روح و قوی نفس و خرد شعلۂ
ادراک و رموز حرکات و سکنات و زمن و انفس و آفاق و جہات و عدد و وزن و
مقادیر و مربع و مدیر و ابعاد و موالید و ہیولی و صور و معنی و لفظ و سخن و ہیات و افعال
و حروف و گہر و علت و اعراب و اگر فتح و ضم و کسر و گر مادے و گر فاعلی و صوری و
غائی است ہمہ شکل ثلاثی و رباعی و خماسی چہ مجرد و چہ مرکب چہ زمان و چہ مکان
آلت و تفضیل و اگر امر و گر نہی و اگر فاعل و مفعول چہ ماضی چہ مضارع من و عن
ساکن و مسکون اگر واحد و گر جمع چہ معلوم و چہ مجہول اگر طاق و گر جفت ہمہ
مادہ اعداد و موافق و شبک و نقطہ و پرگار و خط و دایرہ و قطرہ رقوم و فلک و
سیر و سکون ثابت و سیار و مربع و درجات و اثیر جہت و اثار سعادت چہ ہبوط
و چہ صعود و نظر سعد و نحوست چہ وبال و چہ شرف میل و قران ناظر و منظور چہ تثلیث
چہ تربیع ہمہ طرح مقولات بتفریق زبانہا وجود و عدم و ظلمت و نور و ازل و ہم ابد و
لیل و نہار و سحر و شام چہ آغاز و چہ انجام اگر غیب و شہود است و مجاز است و حقیقت
اگر امس است و اگر غد و عشی آمد و اشراق چہ ماضی و چہ مستقبل و حال و چہ بہار و
چہ خزان موسم پیری و جوانی و دگر صیف و شتارا۔

مصرع دویم داور اداور ساعاجز و مظلوم نواز اصمدا پادشہا والی کونین
توئی بانی دارین توئی عالم اسرار توئی کاشف استار توئی قابل توبات توئی
سامع اصوات توئی دافع بلیات توئی راحم مرحوم توئی فارج مہموم توئی ناصر مغلوب
توئی ساتر معیوب توئی ملجاء مطرود توئی حاکم بخشندہ توئی عذر پذیرندہ توئی خالق
رزاق توئی معنی میثاق توئی در ہمہ موجود توئی بر ہمہ معبود توئی ای زہمہ پاک و
مبرا و منزہ کہ بود ذات و صفات تو برون از حد مقیاس قیاس وخرد و وہم و
زادراک یقین است چسان میرسد ادراک بکنہ صفت ذات حکیمی کہ شد ادراک
از و خلق و شدہ خلق از و صاحب ادراک خدایا تو ہمانی کہ کسی جز تو نداند کہ چسانی
چسانست حق معرفت و حق عبادات تو در عذر بود جوہر اول زاد ایشق نکند ورد
بجز نکتہ لا احصی ولا حول کسی از ملک و آدم و جن و نبی و عارف و صوفی و ولی
فلسفہ حکما کہ تو بیچون و چگونی و زادراک برونی چکند نقش ز کیفیت نقاش بیان
خلق ز خالق چہ دہد شرح ز مصنوع روایت چہ شود شان نزول صفت صنعت صانع
الا الہ چہ جلال است کہ لال است درین بحث زبان ہمہ املاک مقرب نتوان دم زدن الجی
بجز از عجز خدایا بری از خوف و رجا بر تری از مجد و علا میرسدت عز و غنا میسزدت حمد و
ثنا ای شہ اقلیم بقا عفو کن جرم و خطا رہ بنود پادشہا در حرم قدرت تو چون چیرا را
مصرع سویم قادرا ذکر تو کویم کہ تو پاکی و خدائی تو کریمی تو رحیمی تو حکیمی تو حلیمی
تو علیمی تو قدیمی تو عظیمی تو مقیمی تو خبیری تو بصیری تو کبیری تو قدیری تو جلیلی
تو وکیلی تو دلیلی تو کفیلی تو بسیطی تو محیطی تو سمیعی تو شفیعی تو رفیعی تو منیعی تو ودیعی
تو رشیدی تو شہیدی تو جلیلی تو طبیبی تو رقیبی تو قریبی تو نبیی تو حسیبی تو مجیبی تو حمیدی
تو شدیدی تو مجیدی کہ تواند کہ باحصاء صفات تو زبان غیر لعوذای شہ اقلیم بقا باز کشاید
کہ کند حمد و سپاس تو بنوعی کہ سزاوار تو می بود ادا لیک زبا نرا بحق نعمت و بخشایش
و احسان سخن فرض بود شرح ثنای تو بقدری کہ تواند ملکا ورنہ چہ امکان کہ چو من
مور ضعیفی کند از چاہ مساحت بفلک باز چہ حرفست کہ میگویم و گفتم نرسد دعوی ایجز ف

هم انجا ❊ همه عذر است که گفتم تو بخشا بکرم عذر مرا ❊ از تو چه پوشیده توان داشت
که دانائی و بینائی و ستاری و غفاری و فتاحی و جباری و قهاری و قیومی و
جان بخش جهانی همه را رزق رسانی تو دهی و توستانی تو به بدی تو کشائی سحر
از شب تو نمائی تو برارنده حاجات فقیر و غنی و اضعف و اقوی و کس و ناکس و
مسکین و غریبی تو کنی مشکل ما حل تو کنی انچه کم اعدل تو کنی آن داور اکمل که بحکم
تو ابابیل کشد پیل و مان پشه نا چیز خورد مغز سر نمرود ❊ زلطف تو اگر نار و گر
خار بود گل شود و باز شود یار کبوتر ❊ تو دهی گل بچمن بوئی بگل لعل بکان رنگ
بلعل و بصدف گوهر پاک و بگهر آب و بسرو خوشه انگور و بانگور مل و نشا بمل نور بخورشید
و قمر سیر و سکون ارض و سمارا ❊

مصرع چهارم چکنم چاره ندارم که کند چاره کارم زکه جویم بکه گویم که چها کرد بمن ❊
چرخ دغا باز دغل ساز و ستم کیش دبد اندیش و جفا کار و دل آزار دنی پرور
و ستمکار کش و ظالم و سفاک و شموس و حسد آئین و کج آهنگ و بجان دوست
نادان و بدل دشمن دانا و حسود و عدو و خوار کن و خصم عزیزان خرد پرور و اهل
هنر و مردم ممتاز ❊ غلط بین و دغل جوی و دنات طلب و سفله نواز و سفی و کودن
و تار اجی و غار تکر و بی همت و انصاف سیه دست و دل و شعبده پرداز و مزور
صفت و فتنه پسند ❊ آه چه بد و ضع شریریست که گر حلقه شود محور و چون تیر شود قوس
قزح راست نه ایستد زکجیها و بکام دل عشاق نگردد کند از غرب اگر مهر جهانتاب
طلوع و قمر از داغ پلنگ آید و قطبین برآیند بیاری کی ازکین نهد در ره پروانه دلی
شمع و چراغی زفراغی نرساند بلب تشنه اگر سیل برد جمله جهان قطره آبی ندهد
لب نانی زپس مدت ماهی چو مه نو بکسی تا که بتلخش نرساند ❊ نکند جام کسی پر زمی
عیش و طرب صبح صفت تا که بخونش نه نشاند ❊ نشکند شیشه دلهای زلیخا صفتان
آه بسندان ❊ و چو یوسف چقدر صاحب تعظیم نشاندست بزندان ❊ چه جفا پیشه و
بیداد گر و فتنه گزین است که کارش همه کین است نپوشاند تنی را که گریبان ندرد

است ننوشاند بے راکہ ہلاہل نہ چشیدہ است کہ دیدہ است از دہر گذشتند ہمہ
دادکنان نعرہ و فریاد زنان با دل پر داغ ز دستش چہ کی و قیصر و خاقان و چہ
فغفور و جم و جمہ گدا دشہ و سلطان و ملک اینچہ بیان است کہ گر چرخ سکون گیرد
و گر ارض کند سیر مبدل نشود خاصیت و طینت اشیا ممکن از دور زمان شکوہ چہ خوش
گفت درین باب عزیزے کہ ازین چرخ جفا جو مطلب بوی وفا را

مصرع پنجم - دوستان شمہ از درد دل خستہ و رنجور و حزین من گزشتہ
صد پارہ جگر عاجز و مظلوم بغربت شدہ جاہل لئیم جاہل و بیمروت از شعبدہ بازی
دوران دنیا موختہ علم حیل و رزی دکیو و فن تکذیب و خلاف و غلط و مکر و دغا
سوختہ از حمق دماغ و نفس خویش بتحصیل فنونی کہ درینوقت شود مردار ان نادم و
سیوب بے صدق و صفا مہر و وفا حلم و حیا ترس خدا راستی و پاس حق نان و نمک
علم و خرد و فضل و ہنر دانش و دانائی و تدبیر و رسائی ہمہ عیب است نزدیک عزیزان
زمان آہ نخواندہ سبق کینہ دری فتنہ گری حقد و دغل دوستی و دشمنی و خصمی و خواہی
و بی باکی و چالاکی و جراری و طراری و عیاری و تلبیس شعاری و ملمع صفتی قلب
سرشتی و دوزبانی و دورویی و غرضمندی و تابوطبعی ترک حفاظ حق نعمت شدن
از جام می حرص و ہوا بیہش و لایعقل و جاہل نزدن فال در اندیشہ دور از اثر
قرب جہالت و شکستن سر پیمان کمر توبہ بسنگ ستم سنگدلی فرق نکردن ز حلال
آنچہ حرام است بر ملت و ہر مذہب و ہر کیش بر و میش و نجو گرگ و بکف گندم و
در کیسہ جو دبینش و بینائی و انصاف و حیا خوب فراموش نمودن ز کرم گوش نمایید
کزین پیش زمانے بتقاضای نصیب ازلی زانکہ درین پشتہ غم توشہ بمردم نبود
ہیچ گزیرے ز تلاش و طلب وجہ معیشت چہ وضیع و چہ شریف و چہ مقیم و چہ مسافر
ہمہ را فرض عظیم است یعنی طلب رزق و دیدن بمن افتاد سر کار بصراہی شخصی
کہ اگر نعل کمیت قلم راقم توصیف صفاتش شود از قطرہ زنی سودہ درین بادیہ
ہرگز نبرد راہ بمطلب ہوس ختم سخن مختصر اینست کہ گر دید توان جانب ایجاز

باحصار و شمار صفتش زانکه ز تعریف مبرا و ز توصیف مبرا است ❊ چه دم میزند انجا کسی از
مردم واصف که کند جوهر اول که تشخیص مزاجش سر کلاه ادراک و شعور و خرد و
ربط سخن گم بجز این حرف که لاثانی و لامثل و غریب است و عجیب است ز اصناف
بنی آدم و ز انواع بنی جان نتوان گفت فضارا ❊

مصرع ششم - جذا صاحب دم ذکر خفی پیشه بنی که ز اقلیم عدم تاکه
بدولت ببوی ملک وجود همه تعریف قدم زده شده همدم بدم اول صبح از شرف
تیغ زبان دودم از دمکشی خیل ندیم و ندم صاحب تدبیر و هوا گیر و دبیر و نکو اندیشه و
خوش فکر و گروه خدم چابک و چالاک و حریف و تنرک و زیرک و هشیار و خبردار
و نظر باز و همه معتبر از کسب و هنر ❊ معتقد از جوهر شان جمله جهان خاصه بنی که کسی
را بجز از خویش خردمند ندانند چکند وصف کسی از صفت و حرفت آن ژرف نگاهان
که از آنها کسی ار حرف زند شاخ شغال است فلانجا کند آهین دگری دسته کند از
گل تصدیق بنو باده نماید دل آقا خوش ❊ و گوید اگر از بیضه بط پیل دمان زاد کسی یا رو
رفیقانش باحسنت بگیرند و دهد صاحب مجلس صله اش اسپ و کند میل سر انجام
سواری و عمارلیش ❊ زعفا کسی ار نقل کند دام بکف پیش شتابد کس دیگر قفس آماده
کند صاحب ادراک بنیش ❊ شتر از خر دل و ز اسپند اگر اسپ بگویند که رو بند ز زمین ❊
کاوش اندیشه آقا کند ار حدت طبع و خرد آهنگ سواری بزمین هوس ❊ از شوق کشد
رخت دمی در حرم خانه زین گاه بجلوتکده منزل محمل شبها لدن فهم و فراست همه
استاد و نبیب از همه استاد ز انجمله یکی رفت بفرمایش آقا بی کاری ❊ نفسی دیر شد
آقاش متعرض شد و پرسید بگو باعث اهمال چه شد ❊ گفت سخن پرور دیرینه ز خدمت
چو مرخص شدم از راه شنیدم که بانروی لب دجله عمان شده و اگلشن خوبان هوس
سیر و تماشا بدلم ریشه دوانید ❊ بایلغار گذر کردم و فی الفور رسیدم گل و ریحان عجب دیدم
و چیدم قدری بهر نثار تو ❊ برجعت چو زدم گام هوا تیره شد آورد چنان ابر حریقی که
نشان داد ز تسخین رگ ناری مخدوم ❊ بپاریدلبی آتش سوزنده شدم عاجز و ناچار

کشیدم زنغل پارچه کاغذ باریک ✤ یکی دلوتر اشتیدم دلبستم کمر همت خود چست و
بچرخ از رسن فکر رسا دلو گمان خشک نمودم دل دریا چو دل و دست تو اند ختم ✤
از دانهٔ بارت دران مزرعه تخمی شده چون بخت تو سبز و نهالی چو خیال تو بیک چشم
زدن سر زد و بالیده شده سایه دراز سدره هم افزون ✤ نطلش رخت کشیدم نشستم
دلکی رستم از آسیب بلای شر بارش ✤ و آن ابر چو استاد دران گشتم و در
خدمت مخدوم رسیدم سبب دیر همین است ✤ گرفت از کفش آقا گل و گفتش کرا دب
شو چقدر کار و مسافت چقدر بود روانیست شدن شام و غنا آمدن ای مرد هنگ آدم مار
مصرع هفتم - مرحبا چابک و چالاکتر آنخادم دیگر ✤ که فزون داشت فضیلت ز
رفیقان خود از علم خیانت ✤ بمنیب آمد و گفتا که مبارک بهمه خادم و مخدوم فلک یار
شد و طالع مسعود مدد گار ✤ روان شو که بود مکث و توقف ز علامات و بال و اثر رجوت ✤
تحسین ✤ کنون در گذر است اختر امید و لطالع شده ناظر سعادت مه و برجیس ✤
چو بشنید جهاندیده نیب این سخن از راوی صادق ✤ شده مستفسر حالات و بپرسید
ازو باعث این مژده چه باشد ✤ بادب بوسه زمین زد سخن آغاز نمود آن بهر طاق ✤
که دیروز چو مخدوم عطا کرد بمن یک لکهه پنجاه من غله بمزد حق خدمت ز فلان ده ✤
که بود فاصله اش تا بدر خانهٔ من چار صد و سی و سه فرسنگ ✤ شنیدم که دران سمت
خرو بار بری نیست که بر داشته آرم غله در خانهٔ رسانم ✤ دلم از فکر پریشان شد و گفتم
چکنم گر برم همره خود چند قطار شتر و گله اسپ و خرو قاطر نکند بار کفایت ✤ نظر افتاد
درین فکر مرا سوی خرو سی که بهنگام زفاف پدرم بود ته بار سواری بهمه قوم و عشایر ✤
من و بابا و عمر و سش بخرو س آمدم و لغره زدم خیل و خدم را که برایند با دج کتل پشت
خرو س ✤ ازره تدبیر صلاحی بنود بهتر ازین ازلی بر داشتن غله ✤ شد آراسته
زین و بنه و توبره و تنگ بر آنمرغ سواری و فتادم بره ✤ القصه رسیدم بمکانی
که غرض بود رسیدن بنه و بار گشتادم غله بر داشتم و بار نمودم همگی پشت خرو س ✤
آمدم از شوق تدمبوس و لیعمت خود باز شتابان بطریقی که گذشتم ✤ بدر خانه رسیدم

غله انداختم انبار نمودم باب کنج مکانی که یکنیش شده حمال بهر حال چو پرداخته شد پشت
خروس از جبل پایان بنظر آمده مجروح شده پشت وی از بار گران جستم از انجا
پی مرحم سوی بازار ملاقی شدم از راه یکی زابل فراست سبب عجلت و تعجیل
پرسیدن رسن آنچه عیان بود بیان کردم و گفتم چکنم چاره اینکار بفرمود یکی جوز
سیک مغز بسوزان و بسا پز سر ریش خر خویش که تا خشک شود زخم وی اندیشه
ندارد چو شنیدم سخن مرد خردمند سوی خانه روان گشتم و گردم عمل گفته او رختم
از مرهم سائیده بزخمش قدری شب همه شب جان و دل از خوف طپان بود
که آیا چه شود صبح چو زد خنده چه بینم که دمیده است درختی عجب از جوز به پشتش روده
ام دانسته همت بکمر مرغ صفت بر سر آن نخل پریدم چو رسیدم سر ساختش منظر آمده
میدان وسعی که کرانش ز نظر بود نهان هوش و هوس باختم از حیرت آن دشت
زوحشت دلم آمد بطپیدن شدم از خویش و زدم نعره سبحان خدارا

مصرع هشتم - قدر دانا چو بخود آمده بازار ان حیرت و وحشت قدری پیش
دویدم سر فالیزه دا ابونعه افتاد گذارم ز بس از تابش خورشید دران دشت هوا
همنفس آزرده و تابان دمان بود و ز خاکش اثر سبزه بر نگ سر گل سوخته و رنگش
از احراق برشته بفلک خوشه پروین ز عطش ریخته پر مرغ نفس از قفس سینه
با هنگ پریدن شده ام غرق بفکر طلب آب نیامد بجز از آینه زانوی خویشم بنظر
در دلم آمد که ازان تربزه زار خوش و دلچسپ یکی را ببرم کار کشیدم ببریدم بهوس قاش
نمودم چه ببینم که عجب شهر عظیمی است دران بهر تماشا زره قاش درون رفتم و بیخ
کنان بر سر بازار رسیدم چکنم وصف ازان شهر که چون وضع زمان بوقلمونست
همه مرد و زنش یکسر و صد فتنه و سواد و دورو دو زبان طرح محلات و عمارات
چه خوش بام یکی دد و هوا مردم بازار همه صاحب انصاف فروشنده جو لیک نماینده
گندم چقدر شرح توان داد ز رسم خوش و آئین انا لیش بهر کیف زدم بیشترک
گام رسیدم سر قومی که بیک صفحه نشستند همه برده فرو سر بگریبان ز یکی مرد رهی

حالتِ آنقوم بپرسیدم و گفتم که چه شد واقع و اینقوم کیانند؟ بگفتا نشنیدی که بتقدیر
خدا والی این شهر قضا کرد و نماند است ز نسلش خلفی اغبره و روسیاه اهالی همه یکجا
شده جمعند پی تعزیه دارند سگالش بهم از مصلحت والی دیگر چو شنیدم سخنش
گفتمش ای ساده مگر قحط رجالست؟ برآشفت و بمن گفت که آسان نبود والی این
شهر شدن رسم قدیم است که والی بود از مردم این شهر بچندین صفت افضل و دربان
و دورخان و دد و دل و یکسر و چندین هوس و بیگمر و زهره اگر والی و حاکم نبود کار
سرانجام نگیرد شدم از پاسخ او شاد و زدم بانگ بر دسیاه اهالی که نباشید دراندیشه
چنین والی این شهر خداساخته موجود بگفتند کجاست بگفتم که منم است مرا معتبر و
فاضل و موصوف تر از والی ماضی سخنم گوش و نعم رفته فراموش نمودند و رضا داده
گرفتند زمن وعده تکلیف قدم رنجه سامی و نشستند همه چشم بره گوش بر آواز تو منتظر
وقت بتوفیق الهی که خداوند کرم را همه این وصف و صفت شیوه ادناست ز افضل و
هنر خویش توقف مکن و زود روان شو که فلک سفله نواز است مبارک چو شنید
این سخن از خیر طلب نوکر دیرینه منیب خیر و آثار بشایش و بانعام کشاده است زبان
و در گنجینه بفرمود که زین کرده بیارید ببردن باد صبا را

مصرع نهم - صاحبا جان و دل بنده نثار کرم و قدرت داد ار کریمی که یاین بوقلمونی
و بدین بوالعجبی خلق نمود است جهانرا و چه عجب است درین خلقت یک ماده و یک
صورت و یک فاعل و جاعل همه را ساخته از لطف بیکصورت و یک شکل ولی کرده
ز اندازه احصار قیاس و خرد و وهم برون سیرت آنها چه خداوند رحیم است و چه غیور و غفور
است که از مکرمتش عیب هنر گردد و گر ماده بود نر شود و پیش و رسا گردد گر اندک و کوته
بود ار خار بود گل شود آری چو شود لطف خدایا ز پدید دولت و اقبال زهی دولت و
اقبال چه اکسیر بدیعی است که گر قلب بود خالص و عیار شود دولتی از فیض نگاهش
بود شش خنثی اگر وصف نمایند حلیم است و گر الکن و کاهل بود و جاهل و سفله بگویند
چه شیرین سخن است و چقدر صاحب تمکین و وقار است اگر بیهده گو هزره رود و مطرب

خشمی وحاسد بود اعمی وعیون باشد وگر لنگ وشل ودنحس وادراک وتمیز وکر ومعذور و
سبک گوش بود شرح نمایند خلایق که عجب مردطراری وتلاشی وعجب صاحب عزم است
وعجب صاحب عزت نهند گوش به نیک وبد کس ۞ لیک نظر باز وحریف است چه
سنگین ومتین است که از جای نجنبد ۞ نکند دست درازی زدل ودیدهٔ شبان
وچه بی نفس وچه بحرص وطمع هست که گر لغت شرین بود تلخ دگر لب نگشت وبکین
هست مساوی بداقش ۞ چه عجب پخته مزاج است که هرگز نهند گوش بحرف کسی خام
طمع ۞ اینچه حریف است وفهیم است وخبیر است که هر لحظه نهد گوش بحرف وسخن
او تو وهر کس وناکس ۞ چه توانگفت باین قدرت ونیرنگی دوران زمان ۞ نیست
بجز عبرت از نیکار گه کون وفساد اهل خرد راز متاعی که بود دلگش وبرد اشتنی چیز دگر
فرض گر فتش ۞ دلی از انجا که بود صاحب گنجت وغنی صاحب حیل است وخدم وارث
جاه است وحشم مالک ملکست وغنم لایق طبلست وعلم قابل نوش است ونغم شامل
ناز است ونغم مهبط فضل است وکرم والی مصرست وعجم کامل سیف است وقلم
صاحب فطرت عالی زغم وغصه ملالی دل ودستش پر وخالی بود دشش یوم ولیالی
زستمهای توالی چه جنوبی چه شمالی بزبان مصرع حالی دل از پنجرخ کلاغ چه کنی
شکوه چه نالی همه را کرده سفالی چه ادانی چه اعالی دلی از قدرت والی شده تقدیر
نصیب کم وبیش وخوش ومطبوع دگر بهه وبد ونیک ۞ از که توان خواستن از دست قضا
داد ازین حیف وازین میل ۞ بهر جاکه روی هست همین رسم وهمین ارض وسما مردم
عاقل همه جادست وکمر بسته واستاده بجد متکری مردم جاهل ۞ گذر از شکوه دوران
بگو آنمرد الفته چو رسانید خبر صاحب خود را که ازین بعد چه شد ۞ دالم نهادند چسان صید همارا
مصرع دهم شده القصه چوان بختور از خانهٔ خود عازم آلشهر که در فوق شده ذکر ۞
بفرمود همه کارکنان بستعد وگوش بر آواز نشینند وبرایند جلادت منشان بسته کمر ۞
دشنه بدست وزره وجوشن ومغفر سر ۞ وبر بمیان بعده وخنجر ۞ بر وانکنده سپر
یک بیک آیند بجولانگه آقای خرد ۞ گر گذرند از نظر ومد طلب خویشتن اکثر ۞ زده چون

جار نقیب خرد آهنگ فسونگر شده یکجا همه لشکر اول آمد بنظر شیر دلی شوخ و دلاور و لندر
لشکر بکفش نیزهٔ سوزن سخن آغاز نمود و بخداوندنا گفت من آنجا کرد قدیمم که بنگام
نیرمت همه زخم کفل و پشت خداوند کرم دوخته ام گفت بلی بر تو ازین بعد هم بید
چنین است شده راسے و منظور درآمد بنظرگاه دگر حمله درے بسته بصد رنگ
بسر جامه و دستار بیا بر کمر انبر از بخمک زدن آغاز نمود از خم رویین شکم خویش
دعا کرد با قا و سخن را ندمن آزاده صباغ کهن نوکر سرکار شیر نعیم که بهر لحظه لنگ رنگ
دگر وضع مزاج تو و خدام ترا گفت یقین است شناسش امر کرا فی تخم مزخ کار من و
خامت خود رنگ نوی آر که وقت است و مزاجم بهر گیر بر نگے که بر نگی نبود نسبت او
گفت در دیگ کنمش یا غلطے یا حسدی یا دغلی یا غشی و کینی و نفرینی و مردودی
و ندمومی و شومی کنمش یا کجی و موذی و بدروی و بے شرم و حیائی و فریبی و
فسادی و بداندیشی و مکری و نمامی و دغائی و حرامی و کد اطبعی و ممسک صفتی یا شری
و ظلمی و ریاراجی و بخشی کنمش غارتی و جاهلی و خرسی و بیدینی و بدمذهبی و ملحدی و
ارمنی و کوفی و حرلی کنمش گفت بگو بهتر ازین گفت که نکسی و لعینی کنمش گفت
مبارک چه بجا بود و لے هر همه این رنگ سزاوار من است آه اگر یک هم ازین رنگ
شود کم بدلم فراغ بماند همه رنگ کنمش ساخت مرخص بهمن رنگ گرچیست ترا زوے
زور معرض تصحیح درآمد با دب کرد سلامی و نشسته بدو زانو بکمر کیسه بکف استره
و آیینه و شانه چنان نیز زبان شد بدعای کرم نعمت آقا که زبانش زسخن موی
برآورد بگفتا که من آزاده حجام قدیمم که ولینعم آن زور چو بگیرخت زبیدکار فلان
خیر منش ریش ترا شیده نهان ساخته ام در گور بنیل بشاباش شدش رخصت
دآمد دگر آن بچه خباز دعا کرد بخندوم و بیان کرد من آنخادم دلسوز نمک پرور جانباز تو
هستم که تو میدانی و من وقتی ازاوقات که قوم سپه جوع و عطش تاخته بر مملکت
خاص وجود تو شده فوج حواس تو بزحمت زده جز من که سپردار شد از قرص جو
دگرده گندم بخداوند نعم گفت حق است اینکه تو گفتی شده او نیز مرخص بهمین وضع

گذشتند بسی شیر دلان از نظرش چابک و چالاک ✤ یکی گفت ازان کیک که آورد شیخون
بخداوند کرم ✤ غیر من استاده که شد ✤ دیگری از دور ندا کرد که در خنک شیش آنکه نیرنگ
شد بتو ✤ جز بنده که بوده است یکی گفت قرا اول که شدت معرکه سوی چه را ✤ دیگری آواز
برادر دمرا از لگد پشه هنوز است نشان زخم نمایان سر زخسار ✤ یکی گفت من آن رستم
وقتم که بهیکشت دو پا بر شکنم ✤ دیگری از پیل شنی دعوی سرگین شکنی کرد بهر حال
ازینقوم وقبیل آمده فوج عجمی جمع بنردیک دی آهنگ سفر کرد ✤ بگویند که در...
کج خامطمع ... گدارا ✤

مصرع یازدهم - عاقلان عمر دو بایست درین کارگه شعبده پرداز بارباب خرد ✤
تا بیکی بجربه آموختی و در دگری صرف نمودی ✤ چه توان کرد که فرصت کم و آموختنی
بیشتر ✤ مردم دانای خدا ترس بحکم ازلی اکثر اهل الجنتر بلد ابله همه پر ساده ✤ و
عالم همه نیرنج و طلسمات ✤ و دل عالمیان خالی از انصاف و پر اندیشه و افسون و فریب
و فن و تذویر و خیال و حسد و بغض و عداوت ✤ چقدر حفظ مراتب شود از ساده دلان
مجتنب از صحبت انقوم شدن خیل کمالست که هر سو نگرے صاحب کار ندلیمان و
بخیلان و بد اندیش و شیاطین صفت و احمق و ناجنس نیابی و نه بینی و لبسی کم
بود اندک و نایاب چو اکسیر ✤ نکو آدم دانا و خردمند ✤ بهر حال بمقدور تلاشی کن و با مردم
دانا بنشین یا با صنمی لطیف و رعنا بنشین ✤ خوب بدان صحبت نا اهل عذابیست بارباب
خرد گاهش جانست و گذارنده و مهلک مرغ روح روان و دل و بر همزن دین
قاطع ایمان ✤ نکند مرد خردمند همسایگی مردم ناجنس قبول ✤ ار بارم جای و هند سنگ ✤
نکنی بار خدایا کسی از دشمن و بدخواه هم از شامت ایام گرفتار بلاے سیه صحبت
این تیره دلان ✤ آه بهر رنج و عذابی که سزاوار بود ✤ مرد گنهکار عقوبت کن و لیکن نه
بدو رنج ✤ ولی از صحبت جاهل بر هان ✤ وای بر انکسکه سپارد فلک فتنه گر و طالع برگشته
زنا فهمی و بیدانشی خویش ✤ و بنادانی اقوال عزیزان غرضمند بچنگال جفا پیشه و
نا ترس خدا ابله و مجهول و لئیمی ✤ که دو صد خرس و دو صد دیو و جن و دگاو

وخبر داشتند وتسلیم بهم کوفته وپیخته کردند خمیرش ✤ لله الحمد الی الحال زر آسیب
از نقسم خبثی که باندیشه وتدبیر بکف مرگ مفاجات ولبسر قهر وقضا ئیست
معلق ✤ بحس ورای دانش وعقل وکم وبیش خود ورسم حق اندیش خود
وملت وآئین ویقین تا ستم وزنده ✤ بهر کیف چو مهراهی این شخص شتم شده بستم
کمر همت خود چست بهمه متکمر لیش ✤ شرط ادای حق نعمت همه تقدیم رسانیدم جان
باختم وحرفه نکردم زسر جویش بکار مثل ✤ دلی از طینت خود او بخیال عجبی من -
بخیال عجبی ساختن افراختن ✤ ودوختن اندوختن افروختن ✤ وبستن وپیوند
نمودن زمن ✤ وسوختن انداختن وخاک زدن ریختن افشردن وبشکستن و
وانگیختن ازدی ✤ چنین الغصه باضداد روئی بلکه علی الرغم ✤ سرانجام مهمات خود
وجلب منافع زمهمات ✤ بصد دست بدست دگری مرحله پیمای حسد بود بجدی که
بصد سعی وهوس کشتی خود غرق نمود است ✤ ازانجا شده معلوم که این شخص سوم
هست زان شوم سه کودن که به تفصیل فن وسیرت خود بحث نمودند همه یکسر و
سموع کسان گشت ومثل ماند ✤ زده رانم این بحر طویل از پی تنبیه دل خویش رقم
لخت جگر پاره ازان بخل وسخارا ✤

مصرع دوازدهم یاد معلوم کسان خالق رزاق پذیرنده عذر است وخطا
ساتر عیوب ✤ بزرگ وسخا وکرم جود مسلم بحر از ذات خدا نیست کسی را که حکیمی است
که هر رشحه نوک قلم قدرت او ریخته از حکمت محض است اگر مختلف الوضع نمیکرد شست
بشر وخلقت آدم ✤ نشدی فرق میان غش وخالص شکر وزهر بد ونیک وکج وراست
که میکرد تمیز گهر وسنگ حق باطل نادان وخرد مند ✤ بحر مند نبود قیمت وقدر همه
اشیائے کل وجزو ✤ نمیریخت اگر ظلمت شب سرمه تحقیق بچشم اولوالابصار ✤ نمیداد
چنین جلوه افروخته برمنظر تحسین چنین گلبدن ✤ روز بهر حال خدا واحد واقسام
خلایق بجهان بیشتر وخاصه دو قسم اند ✤ یکی شاهد مقبول دوم بارد مذموم ✤ هر قسم
تفاوت بسه قسم است زقسمین ✤ اولا از قسم تحتین گهر مردم جواد وکریم است وسخی ✤

ثالث و ثانی بشنو آخر از قسم دوم ذات لئیم است و بخیل اهل و مسک بمان مختصر
از قسم دوم بود سستن را هم از دعوی تفضل و صفت بخشا از ان جمله کی نیز زبان
شد به بیان صفت خویش بگفتا که من آنم نتوانم که شوم راضی نقصان خود و
منفعت غیر بخرج زر و صرف سخن و رنج کف پا دو من خواست کاین شیوه کمین
بنده و صف صفت باست در آن کار که اندیشه نقصان و ضرر است کسی انگیزد میل
بجا جز صفتی هست که گر میل کند دیگری از دست و زبان در پی نفع و گرفتی من
نتوانم که به بینم زنم از حسرت و [illegible] بسر سنگ و برد دست گواز من و تو افضل
و مقبول که باشد سوم از غصه بر آشفت و بر آمد بهم از گفت و شنود رفقا گفت منازید
باین وصف که مادون کمینه صفت من و بود و عار من است این صفت سهل
رفیقان شده نادم بقصور خود و گشتند بشرح صفتش ملتمس فخر نمود ند بدان دارت
وی و بر لبش انگشت زدند از سر تصدیق شد آن سخریان نغمه سرای صفت خویش
بدینگونه که از غیرت نقصان خود البته توان سوختن حسرت احسان کسی در حق
احوال کسی نیز توان خورد و ازین شیوه فضیلت نشو حاصل مردم منم آن غیرتی
و حاسد و رشکین که کسی در حق من گر کند احسان دا گر سعی کند از پی نفع من و در خیر
من اندیشد و کوشد که مرا سبز کند بلکه نهالم کند و آبه بدز آتش سوزنده بر آرد چو گل
از لطف دهد جا بلبرم خار بچشم شکند آه بر آید ز دلم تا شود زندگیم ریش کنم نیش زنم
بر جگر خویش و بنام نشینم نتوانم که به بینم که کسی قدرت توفیق مددگاری من داشته باشد
کنم از حسرت احسان وی افسوس شوم دشمن جانیش بصد درد عوض گیر شود آه بدردم
کند آن کس که دوا را

مصرع سیزدهم یارب از لطف و عطا رحمت و فضل و کرم بخشش و جودی که نمودی
بخلیل آتش سوزنده گلستان و رها ساختی از بند لهب سه کنعان و کشیدی
بیرون از چاه سیه یوسف گل پیرهن و باز جوان ساختی از مرحمت عام زلیخای
زمان را دهر ستادی از اکرام زخوالا کرم نعمت من بینی ای منعم برحق من

سلوز پی موسی و قومش تو نہادے بسر مریم گیتی گل عیسی و فروزی سحر از عطسۂ شبہا
و مقرو ادے از آسیب کسوف غم و آشوب خسوف ای چمن آرای سموات بگاہا
شہب شمس و قمر را تو درخشان خزان دیدہ و افسردہ و دلسوختہ را روح زمانے
تو بقالب بہ نسیم سحر فصل بہاران و قبائے ورق سبز و کلاہ گل حمرے بہ بر و تارک
آنہا رداے نشو و نما بخشی گلستان جہان دانہ زندان تہ خاک بر آوردے و از حبس عدن
لعل و دور از بند صدف بازرہانے و کشادہ ہا از خاطر ہر غنچہ و مرغ از قفس بیضہ تو
آزاد نمائی و خلاصے دہی از محبس زہدان بچہ ہا را

مصرع چہاردہم - چہ شود گر بمن عاجز و بیچارہ و دل پارہ و آوارہ و افگار و جگر
سوختہ رنجور و غریب و ز وطن دور پریشان و ز خود رفتہ و بیتاب و تواں یکس
و بی زور و زر و زار و گرفتار غم و درد بیگانہ دیارے و اسیر غم و تشویش ز دست
عمل خویش بجان آمدہ و دیدہ نرنگی کہ بجز لطف تو امید خلاصی است کم اینجا ز غم و بند
رہانے و رسانے بوطن خویش عزیزان سخن سنج و گہر گنج و دل آویز و طرب خیز و
سخن پرور و دانا و کشادہ گرہ از کار و زشرف کرم و فضل و ہمانے سحر دولت پندار
و کنی بار و راز لطف نہال امل و شاخ امیدم دے از مصطبہ معرفت ذات و صفات
صمدے ساغر سرشار و بوحدت کنیم شاد و فروزے بجریم دل من بشمع یقینی کہ
برم راہ بعرفان و نماند اثری از ہوسے و ز منی تاج قناعت بسرم ملک توکل بشولم
دہے و خم نکنی قامت چون سرو من از بار غم منت احسان کسی شاکرم از نعمت
خود دارے و آری برون از خاطر من ہر چہ بغیر از تو بود عیب من از لطف ببوشی
و ببخشی و بیامرزی و گیری قلم عفو و خطا در کف و منسوخ کنی نامہ تقصیر و خطا را

تنبیہ - کوئی صاحب کتاب ہذا کو بلا اجازت چھاپنے کا
مجاز نہو گا - ورنہ ہرجہ کا
ذمہ دار ہو